

İlköğretim Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi Derslerinin Öğretiminde Öğretmenlerin Derse Giriş Etkinliklerine İlişkin Öğrenci Görüşleri

Mustafa Akdağ^a Gülay Bedir^b Semra Demir^c

Özet

Bu araştırma, ilköğretim okullarında öğretmenlerin, Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi derslerinde derse giriş etkinliklerini ne derecede yerine getirdiklerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırma, 2003-2004 öğretim yılı bahar döneminde Kayseri il merkezindeki ilköğretim okullarının sekizinci sınıf öğrencileri üzerinde yürütülmüştür. Araştırmaya, 10 ilköğretim okulunun sekizinci sınıflarında öğrenim gören toplam 300 öğrenci katılmıştır. Araştırma verilerinin toplandığı ankette, dörtlü derecelemeyle dayalı likert tipi 23 soru yer almıştır. Verilerin analizinde, frekans, ve yüzde kullanılmıştır. Bulgular, Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi dersi öğretmenlerinin büyük çoğunluğunun, dersin başında sınıfı selamladıklarını, konuyu iyi öğrenmenin sınavlarda ve hayatta başarılı olmalarını sağlayacağını söylediklerini ve öğrencilere anlaşılmayan bir konu olduğunda söz alarak soru sorabileceklerini hatırlatarak derse geçiş yaptıklarını göstermiştir.

Anahtar sözcükler: Derse giriş etkinlikleri, dikkat çekme, güdüleme, derse geçiş

Abstract

This study is carried out to determine at what level the teachers in elementary education implemented introductory activities in Social Studies and Science courses. The study is carried out with eighth grade students in Kayseri, during spring semester of 2003-2004 academic year. Total 300 eighth grade students from 10 elementary schools participated in the study. In the questionnaire, there are 23 questions likert-type based on fourth grades. In analyzing data, frequency and percentage were used. The findings were indicated that the majority of Social Studies and Science course teachers greeted the class at the beginning of the lesson, in motivation stage, mostly saying that learning the subject will provide success in both exams and life, and that they generally transitioned to the lesson by reminding the students that they can ask whenever there was a not well understood subject.

Key words: Lesson input activities, attract attention, motivation, transition to the lesson

^a Yrd. Doç. Dr. İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Malatya, makdag@inonu.edu.tr

^b Arş. Gör. Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Tokat, gbedir@gop.edu.tr

^c Öğr. Gör. Erciyes Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Kayseri, sdemir@erciyes.edu.tr

GİRİŞ

Öğretim sürecinde, okullar ve öğretmenlerin bütün çabaları; öğretimin verimini artırma ve hedeflenen davranışları öğrencilere yüksek oranda kazandırabilme yönündedir. Bunların gerçekleşmesinde, sınıf ortamının düzenlenmesi önemli bir yer tutar. Eğitim ortamının vazgeçilmez bir parçası olan öğretmen, ders öncesi yapacağı hazırlık ve planlarla etkili bir sınıf ortamı oluşturabilir ve bunu ders boyunca sürdürebilir.

Sınıf ortamında öğretmenden belli başlı bazı davranışları göstermesi beklenmektedir. Sınıf içi öğretim faaliyeti, öğretmenin sınıfa girmesiyle, sınıftan çıkması arasındaki tüm faaliyetleri kapsar. Bu faaliyetler; bir bütünlük içerisinde planlanır ve genellikle giriş, gelişme ve sonuç olmak üzere üç ana bölümde gerçekleştirilir (Küçükahmet, 2002, 141-142; Öztürk, 2001). Giriş etkinlikleri ilk aşamadır ve diğer faaliyetler bunu takip eder. Derse giriş etkinliklerinin yeterliliği, diğer aşamaların da verimliliğini önemli ölçüde arttırabilir.

Derse giriş etkinlikleri dört basamaktan oluşmaktadır: Dikkat çekme, güdüleme (istekli kılma), gözden geçirme ve geçiş. Bir dersin işlenişinde ilk basamak dikkat çekmedir. Öğretmen dersin başında öğrencilerin dikkatini konuya ve kazandırılacak davranışlara çekmek için konu ile ilgili olgu, olay, anı, fıkra ve şarkı gibi etkinliklerden bir ya da bir kaçını kullanabilir. Bu ve benzeri etkinlikler, hem öğrencilere kazandırılacak olan davranışlara hem de öğrencilerin yaşına, cinsiyetine, psikolojisine ve sahip olduğu kültürel değerlere uygun olmalıdır (Sönmez, 2003, 172-173). Öğretim ortamında öğrencilerin kendi ilgilerine, ihtiyaçlarına ve yaşantılarına uygun etkinliklerin seçilmesi de onların dikkatini çekmede etkili uyaranlar olabilir (Ergin & Birol, 2000, 76).

Dikkat çekme etkinliği, ders süreci içinde zamanla öğrencilerin dikkatlerinin dağıldığı durumlarda da yapılmalıdır. Sınıf ortamında dikkatin çekilmesi kadar, canlı tutulması da önemlidir. Öğrencilerin her an kendilerine bir şeyler sorulacağını bilmesi ve görüşlerinin alınması; dersi öğrenciler için çekici yapabilir (Başar, 2004, 91). Uyarıcıları değiştirme (sözel yerine görsel

uyarıcı kullanma, sesini yükseltip alçaltma), sorular sorma, öğrencilerin ilgi duyduğu konulara değinme işlemleri; dikkatin ders boyunca sürdürülmesinde öğretmene yardımcı olabilir (Açıkgöz, 1998, 145).

Dersin giriş etkinliklerinden birisi de işlenecek olan konuya karşı öğrencilerin güdülenmesidir. Bunu sağlama yollarından biri de, öğrencilere, o derste öğreneceği bilgi ve becerileri günlük hayatta nerelerde ve hangi durumlarda nasıl kullanabilecekleri, örneklerle anlatma işlenecek olan konunun kendileri için önemli ve gerekli olduğu vurgulanmaya çalışmaktır. Bir öğretmenin yapabileceği en önemli etkinliklerden biri; öğrencilerde öğrenme ihtiyacı uyandırmak ve bunları öğretmektir (Coultas & Lewin, 2002). Başar (2004, 92-93), öğrencilerin utanma, başarısızlıktan çekinme, eleştirilme, gülünç olma, küçük düşme, cezalandırma kaygılarından kurtarılarak, sınıf ortamında güdüleme etkinliğinin yapılabileceğini belirtmektedir.

Gözden geçirme basamağında ise öğretmen, dersin amaçlarından öğrencileri haberdar eder, hedef ve davranışları kısaca açıklar. Öğrenciler, dersin başında öğrendikleriyle ne yapabileceklerini ve öğrendiklerini nasıl davranışa dönüştürebileceklerini bilmeyi bekler. Bu nedenle, dersin başlangıcında amaçların açıklaması, öğrenmeyi kolaylaştırır ve aynı zamanda öğrencilerin derse karşı ilgilerini de arttırır. Öğrencinin dersin sonunda ne tür davranışlar kazanacağını baştan görmesi, kendisinde bir güven duygusunun oluşmasını sağlayabilir. Kazanacağı davranışlarla neler yapabileceğinden haberdar olan öğrencinin dersten beklentileri artar. Beklentinin oluşması, öğrenilecek olan bilgilerin seçilmesini sağlayarak öğrenciyi konu dışına çıkmaktan kurtarır (Sanemoğlu, 1997, 298).

Derse giriş etkinlikleri arasında yer alan son aşama geçiş basamağıdır. Geçiş; geliştirme bölümüne geçmeden önce ya da dersin bu bölümünde, yani davranışların kazandırılması sırasında öğretmen tarafından düzenlenmiş olgu, olay, anı, levha, tablo, harita gibi araçların sunulduğu ve açıklamaların yapıldığı basamaktır. Burada, bir önceki dersle bağlantı kurularak da derse geçiş yapılabilir (Sönmez, 2003, 175).

Öğretimde etkili olan öğretmenler, derse yeni öğrenilecek davranışla ilişkili önceki bilgilerin incelenmesi ve düzeltilmesine, dersin ilk 5–15 dakikasını ayırarak başlar. Önceki bilgilerin gözden geçirilmesi, yeni kazandırılacak davranışların edinilmesi açısından önemlidir. Good ve Grouws (Gürbüztürk, 1991, 497) yaptıkları çalışmada, öğretimde etkili olan öğretmenlerin % 80'inin, önceki bilgileri gözden geçirerek ve yeni bilgiyle önceki bilgiler arasında ilişki kurarak derse başladıklarını ortaya koymuştur.

Öğretmenlerin, derse giriş etkinliklerinin öğrenci başarısı üzerindeki etkilerinin farkında olarak, öğretim sürecinde bunlara da yer vermeleri gerekir. İlköğretim I. Kademe Hayat Bilgisi dersi eğitim durumlarının öğretim ilkelerine uygunluğunun araştırıldığı bir çalışmada, öğretmenlerin konuya dikkat çekmek için olgu, olay, anı, espri ve şarkı gibi etkinlikleri kullanma derecelerinin % 70, öğrencileri konuya güdeleyecek etkinlikleri kullanma derecesinin % 68 ve derste kazandırılacak hedef ve davranışları öğrencilere bildirme derecesinin ise % 52 olduğunu belirlenmiştir (Yılmaz, 1999).

Tüm öğretim etkinliklerinin amacına ulaşabilmesi, bu etkinliklerin planlı hazırlanmasına ve uygulamasına bağlıdır. Bunun için öğretmenlerin özel bir uğraş göstermeleri gerekmektedir (Küçükahmet, 2002, 130). Öğretmen, belirli sınıf şartlarını oluşturarak hazırladığı planla ve sunulan materyal ile dersin en iyi şekilde öğrenilmesini sağlayabilir (Demirel, 2004, 172). Öğretmenin sahip olduğu alan bilgisi, öğretmenlik meslek bilgisi ve genel kültür düzeyi, derse giriş etkinliklerinin gerçekleştirilmesini önemli ölçüde etkileyecektir.

Araştırmanın Önemi ve Amacı

Yapılan bu çalışma ile, ilköğretim Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi derslerinde öğretmenlerin derse giriş bölümünde yer alan dikkat çekme, güdüleme, gözden geçirme ve geçiş basamaklarındaki etkinlikleri ne derecede gerçekleştirdikleri, öğrenci görüşlerine dayalı olarak belirlenmeye çalışılmıştır. Bir dersin giriş bölümünün öğrenci gözüyle değerlendirilmeye çalışıldığı bu çalışmada elde edilen bulgu ve sonuçların; öğretmenlere öğretim etkinliklerini planlama ve uygulamada yararlı olacağı ve onların hizmet öncesi eğitim programlarının geliştirilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Sayıtlılar ve Sınırlılıklar

Öğrencilerin Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerini, belirlenen etkinlikleri gerçekleştirme düzeyleri açısından karşılaştırırken gerçek duygu ve düşüncelerini ortaya koydukları varsayılmıştır.

Bu araştırma, Kayseri il merkezinde, seçilen 10 ilköğretim okulu ile sınırlıdır.

MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırmada, ilköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin, Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi derslerinin öğretiminde derse giriş etkinliklerini ne derecede yerine getirdikleri, öğrenci görüşlerine dayalı olarak anket yolu ile ortaya konulmuştur. Program değerlendirme çalışmalarında, duruma göre başarı testleri, gözlem, tutum ölçekleri, anketler, görüşme teknikleri, belge, yazışma, yönetmeliklerin incelenmesi gibi çeşitli yollardan veriler toplanabilir. Bu çalışmada, programın süreç boyutunun giriş bölümü değerlendirilmeye çalışılmış, mevcut durum öğrenci görüşlerine dayalı olarak yansıtılmıştır. Araştırma bu özellikleriyle betimsel bir çalışmadır. Betimsel çalışmalarda veri toplamak için genellikle anket ve görüşme tekniklerinden yararlanılır. Bu çalışmada geniş bir öğrenci grubundan veri toplanması hedeflendiğinden, ilgililerin görüş ve düşüncelerinin belirlenmesinde anket tekniği tercih edilmiştir (Erden, 1998, 59-62; Kaptan, 1989, 82).

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, 2003-2004 öğretim yılı ikinci döneminde Kayseri il merkezindeki ilköğretim okullarının sekizinci sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Bu okullardan tabakalama yöntemiyle seçilen 10 ilköğretim okulunun (Arif Eminoğlu, Hacı Mustafa Gazioğlu, İstiklal, Kadı Burhaneddin, Atatürk, Ağırnas Osman Yücel, Ahmet Baldöktü, Besime Özderici, Necip Fazıl, Kadir Has İlköğretim okulları) sekizinci sınıflarından rastgele seçilen bir şubedeki öğrenciler, araştırmanın örneklem grubu olarak alınmıştır. Örneklem grubunda, her okuldan 30 öğrenci olmak üzere, toplam 300 öğrenci yer almaktadır.

Verilerin Toplanması ve Analiz

Verilerin toplanmasında kullanılan anketin geliştirilmesinde ilk aşama olarak, ilköğretim sekizinci sınıfta okuyan bir grup öğrenciye araştırmacılar tarafından düzenlenen açık uçlu bir anket uygulanmıştır. Burada öğrencilerden, Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi derslerinde öğretmenlerinin, özellikle dersin başlangıcında, o günkü dersin konusunu tam olarak işlemeye başlamadan önce neler yaptıklarını serbest bir şekilde yazmaları istenmiştir. Toplanan bilgiler ve bu konudaki ilgili literatürün incelenmesiyle, araştırmacılar tarafından anketin deneme formu hazırlanmıştır. Daha sonra bu form, kapsam geçerliği ve uygunluğunun sağlanması amacıyla eğitim bilimleri alan uzmanlarının, Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi derslerini okutan öğretmenlerin görüşlerine sunularak gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Hazırlanan deneme formu, 35 kişilik bir öğrenci grubuna uygulanmış, anket maddelerinin açık ve anlaşılabilirliği konusunda kendileriyle görüşülmüştür. Bu uygulamalar sonucunda, her iki ders için ortak olan öğretmen etkinliklerinin ifade edildiği, toplam 23 maddelik ankete son şekli verilmiştir. Anket maddeleri kapalı uçlu ve likert tipi dörtlü derecelenmeye (Her zaman, Sık sık, Ara sıra, Hiç) dayalıdır. Öğrenciler her iki ders için ortak olan anket sorularını, Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi dersleri için ayrı ayrı cevaplamışlardır. Anket uygulaması, 2003-2004 öğretim yılı ikinci döneminde Nisan ayının ilk haftası içinde gerçekleştirilmiştir. Uygulanan anketin Cronbach Alpha Güvenirlik Katsayısı, Sosyal Bilgiler bölümü için 0.85, Fen Bilgisi bölümü için 0.87 olarak bulunmuştur.

Verilerin tablolaştırılmasında, her iki ders için ortak olan anket soruları kendi içinde dikkat çekme, güdüleme, gözden geçirme ve geçiş basamakları çerçevesinde gruplandırılmıştır. Dikkat çekmede altı, güdülemede altı, gözden geçirmede beş, geçişte ise altı madde yer almaktadır. Araştırmanın amacı doğrultusunda öğrencilerin anket sorularına verdikleri cevapların frekans ve yüzdeleri her iki ders için ayrı ayrı hesaplanmıştır. Verilerin istatistiksel analizinde, SPSS 10.0 versiyonundan yararlanılmıştır.

BULGULAR

1. Öğretmenlerin Dikkat Çekme Etkinliklerini Kullanma Durumları

Dikkat çekme etkinliklerine yönelik olarak öğrenci görüşlerine ilişkin bulgular incelendiğinde (Tablo 1), hem Sosyal Bilgiler hem de Fen Bilgisi derslerinde öğretmenlerin, en fazla yaptıkları etkinliğin sınıfı selamlama (günaydın, iyi günler vs.) olduğu anlaşılmaktadır. Bu etkinliğin “her zaman” yapıldığını belirten öğrencilerin oranı Sosyal Bilgiler dersinde % 80.7, Fen Bilgisi dersinde % 74.3’tür. Sınıfı selamlama etkinliğinden sonra yapılma sıklığı yüksek olan bir diğer etkinlik de ders araç gereçleriyle ilgilidir. Sosyal Bilgiler dersinde araç gereçlerinin sınıfa getirilmesi, bunların öğrencilere tanıtılması işinin “her zaman” yapıldığı görüşünde olan öğrencilerin oranlarının (% 38.3, % 50.7); Fen Bilgisi dersindeki oranlardan (% 40, % 60.7) genel olarak daha düşük olduğu görülmektedir. “Öğretmenlerin kendi yaşantılarından örnekler verme”, “öğrencilerin yaşantılarından örnekler verme” yoluyla dikkat çekme etkinliklerinin yapılma sıklığı daha çok “ara sıra” ve “hiç” seçeneklerinde yoğunlaşmaktadır. “Güncel bir olay, fıkra veya öykü anlatarak derse başlama” etkinliğinin ise, her iki ders öğretmenleri tarafından en düşük düzeyde yapıldığı anlaşılmaktadır. Nitekim, öğrencilerin yarıdan fazlası (% 56.7) Fen Bilgisi öğretmenlerinin bu etkinliği “hiç” yapmadığını belirtirken; Sosyal Bilgiler dersinde bu görüşte olanların oranının % 38.7’dir.

Tablo 1. Dikkat çekme etkinliklerinin kullanılma durumuna ilişkin öğrenci görüşleri

Öğretmen Etkinlikleri	Sosyal Bilgiler Dersi					Fen Bilgisi Dersi			
	f %	Her zaman	Sık sık	Ara sıra	Hç	Her zaman	Sık sık	Ara sıra	Hç
Öğretmeniniz dersi geldiğinde sınıfı selâmlar (günaydın, iyi günler vs.)	f %	242 80,7	25 8,3	30 10,0	3 1,0	223 74,3	28 9,3	41 13,7	8 2,7
Öğretmeniniz konu ile ilgili araç-gereçleri dersin başında sınıfa getirir	f %	115 38,3	60 20,0	66 22,0	59 19,7	120 40,0	75 25,0	70 23,3	35 11,7
Öğretmeniniz dersi getirdiği konu ile ilgili araç-gereçleri bizlere tanıtır	f %	152 50,7	49 16,3	45 15,0	54 18,0	182 60,7	39 13,0	51 17,0	28 9,3
Öğretmeniniz ilginç bir güncel olay, fıkra veya öykü anlatarak dersi başlar	f %	52 17,3	31 10,3	101 33,7	116 38,7	26 8,7	16 5,3	88 29,3	170 56,7
Öğretmeniniz konu ile ilgili kendi yaşantısından örnekler verir	f %	61 20,3	36 12,0	131 43,7	72 24,0	45 15,0	36 12,0	102 34,0	117 39,0
Öğretmeniniz konu ile ilgili bizim yaşamımızdan örnekler vermenizi ister	f %	54 18,0	51 17,0	126 42,0	69 23,0	44 14,7	50 16,7	102 34,0	104 34,7

N=300

2. Öğretmenlerin Güdüleme Etkinliklerini Kullanma Durumları

Tablo 2’de, Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi dersi öğretmenlerinin güdüleme etkinliklerini yapma durumlarına ilişkin öğrenci görüşleri yer almaktadır. Bu bölümde yer alan etkinlikler incelendiğinde, her iki derste de en sık yapılan etkinliğin, konuyu iyi öğrenmenin sınavlarda ve hayatta başarılı olmayı sağlayacağına öğrencilere söylenmesi olduğu görülmektedir. Öğrenciler (% 60, % 61,7) bu etkinliğin “her zaman” yapıldığını belirtmişlerdir. İşlenecek konudan Anadolu ve Fen lisesi sınavlarında soruların çıkabileceğini söyleyerek öğrencileri güdülemenin “her zaman” yapıldığı görüşünde olanların Fen Bilgisi dersindeki oranı (% 58,7), Sosyal Bilgiler dersindeki orandan (% 45,3) daha yüksektir. Güdüleme etkinlikleri içinde her iki derste de en az kullanılan etkinliğin (% 53,7, % 46,7) oranlarla işlenecek olan konunun öğrenciler

tarafından oyun şeklinde canlandırılması olduğu söylenebilir. Ayrıca, öğretmenlerin, öğrencilere konuyu çok iyi öğrenecekleri konusunda güvendiğini ve konuyu iyi öğrenmenin bir sonraki konuyu daha kolay anlamayı sağlayacağını “her zaman” söylediği görüşünde olan öğrencilerin oranı her iki derste % 42- % 46 arasında değişmektedir.

Tablo 2. *Güdüleme etkinliklerinin kullanılma durumuna ilişkin öğrenci görüşleri*

	Sosyal Bilimler Dersi					Fen Bilgisi Dersi			
	f %	Hr zaman	Sık sık	Ara sıra	Hç	Hr zaman	Sık sık	Ara sıra	Hç
Öğretmen Etkinlikleri									
Öğretmeniniz işleyeceği konuyu bizim çok iyi öğreneceğimize inandığını ve bize güvendiğini belirterek derse başlar	f %	125 41.7	51 17.0	76 25.3	48 16.0	126 42.0	43 14.3	58 19.3	73 24.3
Öğretmeniniz konu ile ilgili önceden bize görevler verip, işleyeceği konu başında oyun şeklinde canlandırmamızı ister	f %	33 11.0	37 12.3	69 23.0	161 53.7	51 17.0	43 14.3	66 22.0	140 46.7
Öğretmeniniz işleyeceği konuyu iyi öğrenenizin, bir sonraki konuyu daha kolay anlamamızı sağlayacağını belirtir	f %	134 44.7	67 22.3	71 23.7	28 9.3	137 45.7	67 22.3	63 21.0	33 11.0
Öğretmeniniz konuyu iyi öğrenenizin, sınavlarda ve hayatta başarılı olmanızı sağlayacağını belirtir	f %	180 60.0	52 17.3	47 15.7	21 7.0	185 61.7	42 14.0	44 14.7	29 9.7
Öğretmeniniz işleyeceği konudan, Anadolu ve Fen Lisesi sınavlarında soruların çıkabileceğini söyler	f %	136 45.3	39 13.0	59 19.7	66 22.0	176 58.7	44 14.7	53 17.7	27 9.0
Öğretmeniniz iyi notlar ve puanlar aldığımızda ailenizin de mutlu olacağını ders başında söyler	f %	74 24.7	44 14.7	85 28.3	97 32.3	75 25.0	60 20.0	78 26.0	87 29.0

N=300

3. Öğretmenlerin Gözden Geçirme Etkinliklerini Kullanma Durumları

Tablo 3'e bakıldığında, Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi derslerinde öğretmenlerin en fazla kullandıkları gözden geçirme etkinliğinin, ders işlenmesi sırasında öğrencilerin nelere dikkat etmeleri gerektiğinin söylenmesi olduğu görülmektedir. Her iki ders için de öğrencilerin yarıya yakını (% 42.7, % 42.3), öğretmenlerinin bu etkinliği "her zaman" yaptığını belirtmişlerdir. Ayrıca, bir diğer gözden geçirme etkinliği olan; "öğrencilere kazandırılacak olan davranışları söyleme"nin Fen Bilgisi derslerinde genelde "ara sıra" yapılıyor olması (% 39) dikkat çekmektedir. Öğretmenlerin bir önceki derste verilen ödevleri gözden geçirmesi ise her iki derste de en az yapılan bir etkinlik olarak görülmektedir. Bu etkinliğin "hiç" yapılmadığını belirten öğrencilerin oranı Sosyal Bilgiler dersinde % 31.7, Fen Bilgisi dersinde ise % 25.3'tür. Konunun başlıklarını ve alt başlıklarını tahtaya yazma etkinliği de her iki ders öğretmenleri tarafından en çok yerine getirilen etkinlikler arasındadır. Bu etkinliğin "her zaman" yapıldığını belirten öğrencilerin oranı Sosyal Bilgiler dersinde % 41.7, Fen Bilgisi dersinde % 39'dur.

Tablo 3. Gözden geçirme etkinliklerinin kullanılma durumuna ilişkin öğrenci görüşleri

Öğretmen Etkinlikleri	Sosyal Bilgiler Dersi					Fen Bilgisi Dersi			
	f %	Her zaman	Sık sık	Ara sıra	Hiç	Her zaman	Sık sık	Ara sıra	Hiç
Öğretmenimiz işleyeceği konunun bizlere ne tür davranış ve özellikler kazandıracığından bahseder	f %	87 29.0	77 25.7	88 29.3	48 16.0	65 21.7	48 16.0	117 39.0	70 23.3
Öğretmenimiz bir önceki derste verilen ödevleri, dersin başında gözden geçirir	f %	73 24.3	46 15.3	86 28.7	95 31.7	79 26.3	52 17.3	93 31.0	76 25.3
Öğretmenimiz işlenecek konunun başlıklarını ve alt başlıklarını tahtaya yazar	f %	125 41.7	46 15.3	67 22.3	62 20.7	117 39.0	32 10.7	77 25.7	74 24.7
Öğretmenimiz dersin işlenmesi sırasında nelere dikkat etmeniz gerektiğini söyler	f %	128 42.7	78 26.0	68 22.7	26 8.7	127 42.3	75 25.0	65 21.7	33 11.0
Öğretmenimiz işlenecek derse ilişkin kavranan bir şema halinde bize gösterir	f %	80 26.7	44 14.7	83 27.7	93 31.0	96 32.0	56 18.7	89 29.7	59 19.7

N=300

4. Öğretmenlerin Geçiş Etkinliklerini Kullanma Durumları

Tablo 4'teki veriler incelendiğinde, Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi dersleri öğretmenlerinin en yüksek oranda kullandıkları derse geçiş etkinliğinin, öğrencilere anlamadıkları yer olduğunda söz alarak sorabileceklerinin söylenmesi olduğu (% 67.3 ve % 65.7) ortalamalardan anlaşılmaktadır. Konu ile ilgili yorum ve görüşlerin rahatça belirtilerek derse katılabileceklerinin söylenmesi etkinliği ise (% 54,7 ve % 48.0) oranlarıyla en fazla yapılan ikinci etkinlik olduğu görülmektedir. Buna karşılık, "sınıfa konuk getirme" etkinliğinin ise her iki derste en düşük düzeyde yapılan bir etkinlik olduğu görülmektedir. Öğrencilerin yaklaşık üçte ikisi (% 72, % 69.7) sınıflarına bir konunun "hiç" getirilmediği görüşündedir. Ayrıca, "işlenecek olan konunun,

yaşanılan çevre ile bağlantısını kurma” etkinliğinin Sosyal Bilgiler dersinde (“her zaman” % 31.7), Fen bilgisi derslerine oranla (“her zaman” % 19.3) daha fazla yapıldığı; “konunun bir önceki dersle bağlantısını kurma” etkinliğinin ise her iki derste öğrencilerin yarıdan fazlasına göre “her zaman” ya da “sık sık” yapıldığı anlaşılmaktadır. “Konu ile ilgili resim, fotoğraf, film, vs izlettirme” etkinliğinin “hiç” yapılmadığı görüşünde olan öğrencilerin oranının da her iki derste de % 40 civarında olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo 4. Geçiş etkinliklerinin kullanılma durumuna ilişkin öğrenci görüşleri

	Sosyal Bilgiler Dersi					Fen Bilgisi Dersi			
	f	Her		Ara	Hiç	Her		Ara	Hiç
Öğretmen Etkinlikleri	%	zaman	Sık sık	sıra	Hiç	zaman	Sık sık	sıra	Hiç
Öğretmenimiz anlamadığımız yer olursa, söz alarak sorabileceğimizi söyler	f	202	40	44	14	197	34	39	30
	%	67.3	13.3	14.7	4.7	65.7	11.3	13.0	10.0
Öğretmenimiz konu ile ilgili yorum ve görüşlerimizi rahatça belirterek derse katılabileceğimizi söyler	f	164	51	65	20	145	66	54	35
	%	54.7	17.0	21.7	6.7	48.0	22.0	18.0	11.7
Öğretmenimiz işleyeceğiyi konu ile, yaşadığımız çevre arasında bağlantı kurarak derse başlar	f	95	75	78	52	58	61	107	74
	%	31.7	25.0	26.0	17.3	19.3	20.3	35.7	24.7
Öğretmenimiz işlenecek konunun bir önceki dersle bağlantısını kurar	f	106	62	79	53	95	68	74	63
	%	35.3	20.7	26.3	17.7	31.7	22.7	24.7	21.0
Öğretmenimiz yeri geldiğinde sınıfa işlenecek konu ile ilgili bir konuk getirir	f	27	10	47	216	28	14	49	209
	%	9.0	3.3	15.7	72.0	9.3	4.7	16.3	69.7
Öğretmenimiz yeri geldiğinde bizlere dersin başında işleyeceği konu ile ilgili resim, fotoğraf, film vs. izlettirir	f	55	36	89	120	59	32	94	115
	%	18.3	12.0	29.7	40.0	19.7	10.7	31.3	38.3
N=300									

5. Öğretmenlerin Derse Giriş Etkinliklerini Kullanma Durumlarının Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi Derslerine Göre Farklılığı

Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi derslerinde öğretmenlerinin dikkat çekme, güdüleme, gözden geçirme ve geçiş alt boyutlarını kullanma

derecelerinin farklılaşıp farklılaşmadığı *t* testi kullanılarak belirlenmiş ve sonuçlar tablo 5’de gösterilmiştir.

Tablo 5. Öğretmenlerin Derse Giriş Etkinliklerini Kullanma Durumlarının Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi Derslerine Göre Farklılığı

Derse Etkinlikleri Boyutları	Giriş Alt	Sosyal Bilgiler		Fen Bilgisi		<i>t</i>	<i>p</i>
		X	<i>X</i>	<i>SS</i>	<i>SS</i>		
Dikkat Çekme		2.68	0.61	2.59	0.62	2.368	0.019*
Güdüleme		2.68	0.66	2.78	0.70	2.246	0.025*
Gözden Geçirme		2.63	0.69	2.61	0.74	0.456	0.649
Geçiş		2.61	0.58	2.51	0.65	2.299	0.022*

p < 0.05, *sd*=299

Tablo 5’deki veriler incelendiğinde söz konusu dört etkinlik grubunun hem Sosyal Bilgiler hem de Fen Bilgisi dersinde genel olarak “sık sık” kullanıldığı görülmektedir. Yapılan istatistiksel analiz sonucunda, öğretmenlerin Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi derslerinde dikkat çekme, güdüleme ve geçiş boyutlarında yapmış oldukları davranışların sıklıklarının istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmüştür. Gözden geçirme boyutunda yapılan davranışların sıklıkları ise, her iki derste anlamlı bir farklılık göstermemiştir. Bu bulgular, Sosyal Bilgiler derslerini okutan öğretmenlerin dikkat çekme (*X*=2.68) ve geçiş (*X*=2.61) etkinliklerini, Fen Bilgisi derslerine giren öğretmenlerden daha fazla yerine getirdiklerini göstermektedir. Buna karşılık, Fen Bilgisi öğretmenlerinin de güdüleme (*X*=2.78) etkinliğini, Sosyal Bilgiler dersine giren öğretmenlerden (*X*=2.68) daha fazla yaptıkları söylenebilir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırmada, İlköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin, Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi derslerinde çeşitli derse giriş etkinliklerini ne düzeyde yerine getirdiklerini belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. Öğretim faaliyetlerinin planlı yürütülmesinin bir gereği olarak, öğretmenler dersin giriş bölümünde çeşitli etkinlikler yapmaktadırlar. Bu konuda yapılan çeşitli çalışmalardan (Cothran & Ennis, 1997; Oral, 2000; Öztürk, 2001; Öztürk, 2000) hareketle, öğretmenlerin dersin giriş bölümünde; dikkat çekme, güdüleme, gözden geçirme ve geçiş etkinliklerini genel olarak “sık sık” ya da “orta” düzeyde yerine getirdikleri söylenebilir. Bu çalışmadan elde edilen bulgulardan şu sonuçlara ulaşılmıştır:

Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi derslerinde öğretmenler tarafından en çok kullanılan dikkat çekme etkinliği; “dersin başında sınıfa selamlama”, en az kullanılan etkinlik ise “konuyla ilgili ilginç bir güncel olay, fıkra veya öykü anlatma”dır. Dersin başında sınıfa selamlama davranışının her iki ders grubu öğretmenleri tarafından da en fazla yapılan etkinlik olması; öğretmenlerin, sınıfta korku ve kaygı yerine olumlu bir sınıf atmosferi oluşturma ve öğrencilerle sağlıklı ilişkiler kurma çabası içinde olduklarının bir göstergesi sayılabilir (Başar, 2004: 82-83). Yapılan bir araştırmada ise, sınıf ortamında öğrencilerin ancak yarısının öğretmenle yeterli iletişim kurabildikleri; dolayısıyla, öğretmenlerin öğrencilerle iletişim kurma konusunda bazı eksiklikleri olduğu sonucuna varılmıştır (Güven & Akdağ, 2002).

Her iki derste de öğretmenler öğrencileri daha çok, konuyu iyi öğrenirlerse sınavlarda ve hayatta başarılı olacaklarını söyleyerek güdelemektedirler. Konunun öğrenciler tarafından oyun şeklinde canlandırılması ise her iki derste en az kullanılan bir güdüleme şeklidir. Oyun şeklinde canlandırma etkinliğinin ön bir hazırlık, planlama gerektirmesi ve uygulanmasının zaman alıcı olması; öğretmenlerin bunu yeterince kullanamamalarının bir nedeni olarak görülebilir. Ayrıca, oyun şeklinde canlandırmaya dayalı drama yönteminin, Sosyal Bilgiler dersinin özelliklerine daha uygun olmasına rağmen (Bilen, 2002: 193), bu derste daha az kullanılıyor olması dikkat çekici bir sonuçtur. İşlenecek olan konudan Anadolu ve Fen lisesi

sınavlarında soruların çıkabileceğini söyleyerek güdüleme işini yapan Fen Bilgisi dersi öğretmenlerinin oranının (“Her zaman” % 58.7), Sosyal Bilgiler dersi öğretmenlerinden (“Her zaman” % 45.3) fazla olması, söz konusu sınavlarda Fen Bilgisi dersinin daha belirleyici bir rol oynadığını göstermektedir.

Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi dersi öğretmenleri gözden geçirme boyutunda daha çok, dersin işlenmesi sırasında öğrencilerin dikkat etmesi gereken kuralları hatırlatmaktadır. Böylece öğretmenlerin, o günkü dersten en yüksek verim alma çabası içinde oldukları söylenebilir. Öğretmenler genellikle, kendi derslerinde öğrencilerin uymaları gereken kuralları ders yılı başında dersin tanıtılması sırasında açıklamaktadırlar (Güven & Akdağ, 2002). Benzer bir araştırmada (Oral, 2000) ise, öğretmenlerin “öğrencilerin dersin hedef davranışlarını kazanmaları için neler yapmaları gerektiğini belirtme” ve “öğrencilere derste kazanacakları hedef davranışları söyleme” etkinliklerini düşük düzeyde yaptıkları görülmüştür. Ayrıca, Gürbüzürk (1991) tarafından yapılan bir araştırmada, ilkökul öğretmenlerinin, ev ödevlerini kontrol etme ve eksiklikleri giderme davranışlarına hiç yer vermedikleri, işlenecek konu ile ilgili bilgi ve becerileri gözden geçirme etkinliğini de öğretmenlerin yarıya yakınının (% 44) hiç yapmadığı ortaya çıkmıştır. Halbuki, ödevler öğrencilerin bilişsel süreç becerilerinin gelişmesine ve daha yüksek düşünme düzeylerine ulaşmalarına önemli katkılar yapmaktadır (Hoover, 1994).

Her iki derste de öğretmenler en fazla, öğrencilere anlamadıkları yerleri söz alarak sorabileceklerini ve ayrıca konuya ilişkin yorum ve görüşlerini rahatça söyleyebileceklerini hatırlatarak derse geçiş yapmaktadır. Öğretmenlerin bu yaklaşımı; onların demokratik bir kişiliğe sahip olduklarını ve aynı zamanda sınıfta demokratik bir atmosfer oluşturmaya çalıştıklarını göstermektedir. Böylece, öğrencilere demokratik bir toplumda geçerli olan davranışların kazandırılmaya çalışıldığı söylenebilir. Yapılan bir araştırmada da, öğrencilerin öğretmeni dinlemekten çok, soru sorarak dersi daha iyi öğrendikleri ortaya konmuştur (Coults & Lewin, 2002). Sınıf içi etkileşim konusunda yapılan bir araştırmada ise öğretmenlerin, “öğrencilerin çekinmeden kendi

fikirlerini açıklamalarını sağlama” davranışını orta düzeyde yaptıkları görülmüştür (Öztürk, 2000). Öğretmenlerin, konunun bir önceki dersle bağlantısını kurarak derse başlamaları ise onların, “bilinenden bilinmeyene” öğretim ilkesini dikkate aldıklarını göstermektedir (Küçükahmet, 2002: 43). Konu ile ilgili sınıfa bir konuk getirme etkinliği ise, Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi dersleri öğretmenleri tarafından en az kullanılan derse geçiş yoludur. Sınıfa konuk getirmenin ön bir hazırlık, planlama ve zaman gerektiriyor olması; bu etkinliğin öğretmenler tarafından çok az kullanılmasının bir nedeni olarak görülebilir.

Bir derste, dersin konusu işlenmeye başlanmadan önce dersin başında dikkat çekme, güdüleme, gözden geçirme ve geçiş etkinliklerine yer verilmesi; yapılan öğretimin verimini şüphesiz ki arttıracaktır. Dolayısıyla, öğretmenler, derse giriş etkinliklerinin önemine ve gereğine inanmalıdırlar. Öğretmenlerin dikkat çekme, güdüleme, gözden geçirme ve geçiş basamaklarının her birine ne tür etkinliklerin girdiği ve bunları doğru bir şekilde kullanma bilgi ve becerisine sahip olmaları gerekmektedir. Öğretmenlerin derse giriş etkinliklerini istenen şekilde ve düzeyde uygulayabilmeleri için ders öncesi hazırlık, özellikle ders planı hazırlama işine önem vermeleri gerekmektedir. Derse giriş etkinliklerinin tasarlanmasında ve uygulanmasında öğrencilerin de katılımı sağlanmalıdır. Nitekim, yapılan birçok araştırmada (Minor, Onwuegbuzie, Witcher & James, 2002) öğretmenlerde bulunması gereken özelliklerin başında “öğrenci merkezli olma” özelliğinin geldiği görülmüştür. Öğretmenlerin derse giriş etkinliklerini her dersin başında ihmal etmeden yapmaya özen göstermelerinin, uygulanan programın başarıya ulaşmasını önemli ölçüde etkileyeceği unutulmamalıdır.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, K. Ü. (1998). *Etkili Öğrenme ve Öğretme*. İzmir: Kanyılmaz Matbaası.
- Başar, H. (2004). *Sınıf Yönetimi*. Ankara: Anı Yayıncılık
- Bilen, M. (2002). *Plandan Uygulamaya Öğretim*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Cothran, D. J., & C.D, Enis. (1997). "Students' and Teachers' Perceptions of Conflict and Power". *Teaching and Teacher Education*, 13 (5), 541-553.
- Coultas, J. C. & K. M, Lewin. (2002). "Who Becomes a Teacher? The Characteristics of Student Teachers in Four Countries". *International Journal of Educational Development*, 22 (3-4), 243-260.
- Demirel, Ö. (2004). *Öğretme Sanatı*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Erden, M. (1998). *Eğitimde Program Değerlendirme*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ergin, A., & C, Birol. (2000). *Eğitimde İletişim*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Gürbüzürk, O. (1991). "Öğretmenlerin Belirli Öğretim Fonksiyonlarını Yerine Getirme Dereceleri'neYönelik Bir Araştırma". *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 24 (2), 495-510.
- Güven, S., & M. Akdağ. (2002). "İlköğretim İkinci Kademe Öğretmenlerinin Sınıf Yönetimi Etkinliklerine İlişkin Öğrenci Algıları". *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 29, 69-80.
- Hoover, L. A. (1994). "Reflective Writing as a Window on Preservice Teachers' Thought Processes". *Teaching and Teacher Education*, 10 (1), 83-93.
- Kaptan, S. (1989). *Bilimsel Araştırma ve Gözlem Teknikleri*. Ankara: Tekışık Web Ofset Tesisleri.
- Küçükahmet, L. (2002). *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Minor, L. C., A. J., Onwuegbuzie, A. E., Witcher & T. L., James. (2002). "Preservice Teachers' Educational Beliefs and Their Perceptions of Characteristics of Effective Teachers". *The Journal of Educational Research*, 96 (2), 116-126.
- Oral, B. (2000). "Öğretmen Adaylarının Ortaöğretimde Çalışan Öğretmenlerin Öğretim Davranışlarına İlişkin Algıları". *Eğitim ve Bilim*, 25 (115), 28-34.

- Öztürk, B. (2001). “Derse Giriş Davranışlarının Öğretmenler Tarafından Kullanılma Durumu”. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 25, 107-124.
- Öztürk, B. (2000). “Sınıf İçi Etkileşim”. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 24, 621-640.
- Sanemoğlu, N. (1997). *Gelişim Öğrenme ve Öğretim*. Ankara: Spot Matbaacılık.
- Sönmez, V. (2003). *Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yılmaz, M. (1999). *İlköğretim 1. Kademe Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programındaki Eğitim Durumlarının Öğretim İlkelerine Uygunluğunun Öğretmen Görüşleri Açısından İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.